

Aan de minister van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties, J.W. Remkes
en
de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing
en Koninkrijksrelaties, Th.C. de Graaf
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
--	BW2002/u78828	Rob-Rfv2003076569	23 september 2003
Inlichtingen bij	Dossier/volgnummer	Doorkiesnummer	
P.J.M. de Goede	53717-009	070 – 426 8865	
Onderwerp			
Advies Binnengemeentelijke decentralisatie			

Geachte heren Remkes en De Graaf,

Op 16 juli 2002 heeft de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, K.G. de Vries, de Raad voor de financiële verhoudingen en de Raad voor het openbaar bestuur advies gevraagd inzake binnengemeentelijke decentralisatie. Met deze brief beogen beide Raden tegemoet te komen aan de adviesaanvraag. Wij resumeren eerst de gestelde vragen (par. 1) en schetsten vervolgens de belangrijkste achtergronden van de adviesaanvraag (par. 2). Daarna gaan wij in op de overwegingen die in beide Raden richtinggevend zijn geweest bij de beantwoording van de adviesaanvraag (par. 3). Ten slotte vatten wij onze conclusies en aanbevelingen samen (par. 4).

1. De adviesaanvraag

Bij brief van 16 juli 2002 heeft de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Raad voor de financiële verhoudingen en de Raad voor het openbaar bestuur advies gevraagd inzake binnengemeentelijke decentralisatie.

De adviesaanvraag had vooral betrekking op de vormen van binnengemeentelijke decentralisatie die de Gemeentewet mogelijk maakt: deelgemeenten en wijk- en dorpsraden.

De minister overwoog het vaststellen van richtlijnen waarbij in nader te bepalen gevallen vormen van binnengemeentelijke decentralisatie formeel geïndiceerd zouden zijn. Hij formuleerde vier vragen.

1. De eerste vraag luidde of dergelijke richtlijnen denkbaar zijn en bij welke gemeentegrootte deelgemeenten of wijk- en dorpsraden zouden moeten worden

ingesteld (en of bij de instelling daarvan voor een deelgemeente of wijkraad een minimale en maximale schaalgrootte zou moeten gelden).

2. De tweede vraag luidde of en in hoeverre gemeentelijke bevoegdheden wel of niet in aanmerking komen voor overdracht aan wijk- of dorpsraden dan wel aan deelgemeentebesturen.

3. De derde vraag luidde wat de meest wenselijke financiële verhoudingen zijn tussen het centrale gemeentebestuur en het deelgemeentebestuur. De minister wees hierbij op de verschillen tussen de stelsels in de gemeenten Amsterdam en Rotterdam.

4. Indien richtlijnen voor de invoering van bepaalde vormen van binnengemeentelijke decentralisatie worden vastgesteld, luidde de vierde vraag in hoeverre dergelijke richtlijnen een verplicht karakter moeten krijgen en in hoeverre financiële gevolgen moeten worden verbonden aan het wel of niet doorvoeren van die vormen van binnengemeentelijke decentralisatie door gemeenten.

2. Achtergronden van de adviesaanvraag

De onderhavige adviesaanvraag moet worden gezien tegen de achtergrond van een motie van de Tweede Kamer over een experimentenfonds binnengemeentelijke decentralisatie. Kamervragen over de toepassing van de *Wet algemene regels herindeling* vormen eveneens een belangrijke achtergrond.

Op 23 februari 2000 hebben leden van de Tweede Kamer een motie ingediend waarin wordt uitgesproken, dat binnengemeentelijke decentralisatie de betrokkenheid tussen burger en bestuur kan bevorderen en dat het stimuleren van binnengemeentelijke decentralisatie daarom gewenst is. In de motie werd aan de regering verzocht voorstellen te doen voor een 'experimentenfonds binnengemeentelijke decentralisatie' (Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 657, nr. 20). De motie is op 14 maart 2000 aangenomen.

Op 26 mei 2000 zijn door leden van de Tweede Kamer vragen gesteld over vormen van binnengemeentelijke decentralisatie in gemeenten die vanaf 1994 zijn heringedeeld (Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, Aanhangsel 1408). De Kamerleden maakten zich zorgen over de uitvoering van artikel 92 van de *Wet Algemene regels herindeling*. Volgens dit artikel moeten heringedeelde gemeenten binnen twee jaar na de herindeling aan gedeputeerde staten laten weten of, en zo ja op welke wijze, uitvoering is gegeven aan binnengemeentelijke decentralisatie.

Naar aanleiding hiervan heeft de minister onderzoek laten doen door Berenschot. Het eindrapport, '*Binnengemeentelijke decentralisatie en deconcentratie in kaart gebracht*', verscheen op 16 februari 2001. Uit het onderzoek kwam naar voren, dat gemeenten die na 1994 zijn heringedeeld, vaker dan andere gemeenten kiezen voor binnengemeentelijke decentralisatie in de *formele* vorm van overdracht van bevoegdheden aan territoriale commissies op basis van de Gemeentewet (wijk- en dorpsraden; deelgemeenten). In beide categorieën gemeenten bestaat echter een duidelijke voorkeur voor *andere* vormen van binnengemeentelijke decentralisatie: deconcentratie van de dienstverlening (paspoortuitgifte, geboorteaangifte, etc.) en

alternatieve, minder formele vormen van burgerparticipatie, waarvan een groot deel territoriaal van aard is (zoals interactieve projecten op wijk- en dorpsniveau). Van de heringedeelde gemeenten geeft bijna de helft aan dat de keuze voor binnengemeentelijke decentralisatie (in de vorm van wijk- en dorpsraden of ambtelijke deconcentratie) een rechtstreeks gevolg is van de herindeling.

Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat gemeenten geen inzicht hebben in de kosten of baten van binnengemeentelijke decentralisatie. Financiële overwegingen spelen overigens niet of nauwelijks een rol bij de beslissing van gemeenten om al dan niet over te gaan tot binnengemeentelijke decentralisatie (uitzondering op de regel is de gemeente Amsterdam waar het financiële motief wel een rol speelde bij de invoering van de stadsdelen).

Op 26 april 2001 reageerde minister De Vries op het onderzoek (Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27 400 VII, nr. 48). Gelet op het gebrekkige inzicht in de kosten en baten van binnengemeentelijke decentralisatie en het gegeven dat financiële overwegingen niet of nauwelijks een rol spelen bij de invoering ervan, zag de minister geen redenen om tot de instelling van een experimentenfonds over te gaan.

Op 23 januari 2002 kwam de reactie van de minister op het onderzoek van Berenschot aan de orde in een Algemeen Overleg met de Vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (zie verslag vastgesteld op 12 februari 2002, Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 28000 VII en 27 263, nr. 51). Tijdens dit overleg gaf de minister opnieuw aan dat hij niet bereid was binnengemeentelijke decentralisatie financieel te stimuleren. Het zou niet terecht zijn op voorhand geld beschikbaar te stellen als niet duidelijk is of binnengemeentelijke decentralisatie geld kost of oplevert. Tijdens dit overleg zegt de minister toe dat hij de Raad voor de financiële verhoudingen en Raad voor het openbaar bestuur zal vragen onderzoek te doen naar (de kosten van) binnengemeentelijke decentralisatie.

Kort voordat de adviesaanvraag de beide Raden bereikte maakte de toen demissionaire minister gewag van een mogelijke aanscherping van het beleid ten aanzien van binnengemeentelijke decentralisatie (*Binnenlands Bestuur*, 10 mei 2002):

‘Veel van de problemen die we in de steden zien, hebben te maken met het feit dat het stadsbestuur is vervreemd van de bevolking. Het is niet te begrijpen dat in een stadswijk waar zestigduizend mensen wonen geen verkiezingen worden gehouden over onderwerpen die de bewoners direct aangaan, terwijl een gemeente van zeventuizend inwoners haar eigen bestuur mag kiezen. Groter worden is een, maar je moet groter ook weer kleiner maken. Met stadskantoren alleen red je het niet. Dat is te mager. Intensieve bestuurlijke aandacht, dat is waaraan in de wijken behoefte is.’

3. Overwegingen bij de adviesaanvraag

Schaal en bestuur: een complexe relatie

De adviesaanvraag raakt in essentie aan de complexe problematiek van de optimale omvang van een bestuurlijke eenheid. Over deze problematiek, in het bijzonder de

omvang van het lokaal bestuur, wordt al sinds jaar en dag gedebatteerd, zowel in de bestuurswetenschap als in de bestuurspraktijk. Het debat heeft één onomstotelijke conclusie opgeleverd: het is onmogelijk om een ondubbelzinnig antwoord te geven op de vraag naar de optimale schaal van een lokale bestuurseenheid.

Deze conclusie hangt samen met uiteenlopende visies op het lokaal bestuur en daaruit voortvloeiende eisen aan de omvang ervan. Beschouwen we het lokaal bestuur primair als een *dienstverlenende instelling* die op een slagvaardige wijze tegemoet moet komen aan de collectieve behoeften van de bevolking, dan zijn goede argumenten te geven om de schaal van het bestuur te vergroten. Grotere gemeenten kunnen profiteren van schaalvoordelen. Het is echter wel zo, dat de optimale schaal voor het ene beleidsterrein kan verschillen van het optimum voor een ander terrein van overheidszorg. Verschillende behoeften van de bevolking vragen om bestuurlijke eenheden van verschillende omvang. Ieder beleidsprobleem vraagt met andere woorden om zijn eigen bestuurlijke schaal. Zaken op het gebied van de directe leefomgeving kunnen wellicht gemakkelijker door een relatief kleine eenheid worden behartigd, terwijl milieu- en verkeersproblemen beter door grotere eenheden kunnen worden behandeld. Ook ruimtelijk beleid vraagt dikwijls om opschaling van het bestuur (bijvoorbeeld in aaneengesloten stedelijke gebieden). Groot is niet altijd mooi. Voorbij een bepaald punt kan de positieve correlatie tussen omvang en effectiviteit en efficiency van de dienstverlening door bureaucratische verspilling omslaan in een negatief verband ('diseconomies of scale'). Kortom, er is geen ondubbelzinnige relatie tussen schaalgrootte en een effectief en efficiënt lokaal bestuur.

Beschouwen we het lokaal bestuur meer als een *politiek arrangement* dat burgers in staat moet stellen invloed uit te oefenen op de besluitvorming dan overheersen doorgaans de pleidooien om de schaal van bestuurlijke eenheden te verkleinen ('*small is beautiful*'). In omvangrijke bestuurlijke eenheden is de niet-electorale participatie van burgers geringer, omdat het relatieve gewicht van hun inbreng afneemt. Hoe groter de bestuurlijke eenheid, hoe zwakker over het algemeen de prikkel om buiten het stembokje te participeren. Ook zijn grote bestuurlijke eenheden complexer en voor individuele burgers moeilijker te doorgronden. Grootschalig bestuur kan het gemeenschapsgevoel van burgers ondermijnen. Het vermindert de directe communicatie tussen bestuurders en burgers. Naast deze overwegingen die wijzen in de richting van schaalverkleining, zijn er echter ook argumenten die – uit democratisch oogpunt - pleiten voor schaalvergroting. Klein is niet altijd mooi. Kleinere eenheden kunnen conformisme en onverdraagzaamheid voor afwijkende standpunten bevorderen. Bij grotere eenheden is de toegankelijkheid van bestuurders voor individuele burgers weliswaar geringer, maar de politieke diversiteit en competitie nemen dan toe. Qua collectieve participatie (politieke partijen, maatschappelijke organisaties) zijn grote eenheden van lokaal bestuur wellicht democratischer dan kleinere eenheden. Kortom, er is ook geen ondubbelzinnige relatie tussen schaalgrootte en het democratisch gehalte van lokaal bestuur.

Effectieve en efficiënte productie van diensten enerzijds en de kwaliteit van de lokale democratie anderzijds stellen dus verschillende, soms tegenstrijdige, eisen aan de omvang van een lokale bestuurseenheid. Tegemoet komen aan de ene eis, kan impliceren dat aan de andere eis tekort wordt gedaan, terwijl beide van groot belang zijn voor de legitimiteit van het bestuur.

De complexiteit van de relatie tussen schaalgrootte en de kwaliteit van het lokaal bestuur in democratisch en bedrijfsmatig opzicht noopt volgens beide Raden tot uiterste behoedzaamheid bij het van bovenaf opleggen van specifieke vormen van binnengemeentelijke decentralisatie. Voordat tot schaalverkleining wordt overgegaan moeten de mogelijke, positieve en negatieve, gevolgen voor democratische participatie en ambtelijke dienstverlening diepgaand worden onderzocht en in de afweging worden betrokken. De uiteindelijke keuze wordt niet louter ingegeven door het inwonertal van de gemeente, maar vergt kennis van en inzicht in specifieke lokale omstandigheden (de inhoudelijke problemen waar de gemeente zich voor gesteld ziet, de ernst en ruimtelijke spreiding van de politieke vervreemding, de al dan niet meerkernige opbouw van de gemeente). Bedoelde kennis en inzicht zijn op rijksniveau niet aanwezig. De Raden zijn van mening dat gemeenten zelf de wenselijkheid en mogelijkheid van vormen van binnengemeentelijke decentralisatie moeten afwegen.

Schaalverkleining: een pluriforme bestuurspraktijk

Niet alleen de complexiteit van de schaalgrootteproblematiek verzet zich tegen (verplichte) richtlijnen voor binnengemeentelijke decentralisatie. Ook de talrijke en uiteenlopende initiatieven die gemeenten momenteel ontplooiën om de afstand tussen burgers en bestuur te verkleinen geven naar het oordeel van beide Raden geen aanleiding tot het dwingend voorschrijven van één of enkele vormen van binnengemeentelijke decentralisatie aan alle of enkele gemeenten. De praktijk van binnengemeentelijke decentralisatie in Nederland is uiterst pluriform (wijk- en dorpsraden; wijk- of gebiedsgericht werken; wijkgerichte interactieve beleidsvorming; deelgemeenten). Het eerder aangehaalde onderzoek van Berenschot heeft aan het licht gebracht dat slechts een minderheid van de gemeenten (7 procent) bestuurlijk heeft gedecentraliseerd. Het gaat dan om formele wijk- en dorpsraden (overdracht van bevoegdheden aan territoriale bestuurscommissies op basis van artikel 83 van de Gemeentewet) of deelgemeenten (overdracht van bevoegdheden op basis van de artikelen 87 t/m 92 van de Gemeentewet). Dienstverlening aan de burger met een wijkgericht karakter (ambtelijke deconcentratie) kwam in 24 procent van de gemeenten voor, terwijl 77 procent van de gemeenten daarnaast of in plaats hiervan andere vormen van binnengemeentelijke decentralisatie heeft ingevoerd om bestuur en burger dichterbij elkaar te brengen. Hierbij moet gedacht worden aan participatie van burgers in raadscommissies en overlegplatforms, inspraak, interactieve projecten, wijkbeheer, wijkplatforms, wijkwethouders en dergelijke.

Beide Raden trekken uit deze onderzoeksgegevens de conclusie dat het Nederlandse gemeenten niet ontbreekt aan de wil de afstand tot hun burgers te verkleinen en dat veel gemeenten op een creatieve wijze trachten ‘de kloof’ te dichten. Menig gemeentebestuur functioneert in feite als een laboratorium voor bestuurlijke vernieuwing. Zolang niet onomstotelijk vaststaat dat een bepaalde vorm van binnengemeentelijke decentralisatie superieur is aan andere zijn (verplichte) richtlijnen uit den boze.

In verband met het vraagstuk van bovenlokale of regionale problemen heeft de Raad voor het openbaar bestuur zich onlangs uitgesproken over de bestuurlijke inrichting van grote gemeenten. Voor aaneengesloten stedelijke gebieden bepleit de Raad het instellen van sterke *regiogemeenten* (zie Rob-advies ‘*Legio voor de regio*’, februari 2003). In deze gebieden zijn bovenlokale problemen van dien aard dat zij de schaal van

de bestaande gemeenten te boven gaan. Om tegemoet te komen aan de nadelen van bestuurlijke schaalvergroting moeten bij de instelling van regiogemeenten nadrukkelijk de mogelijkheden van binnengemeentelijke decentralisatie worden betrokken. De Raad heeft daarbij echter geen voorkeur uitgesproken voor één specifieke wijze van schaalverkleining. Er zou gekozen kunnen worden voor het overdragen van een aanzienlijk deel van het takenpakket aan *deelgemeenten* (in elk geval die taken die gerelateerd zijn aan de directe woon- en leefomgeving van de burgers). Maar deelgemeenten kunnen ook de bestuurlijke drukte ('nog meer bestuurders per vierkante kilometer') vergroten. De bestuurlijke stelsels in Amsterdam en Rotterdam, hoe verschillend ook vormgegeven qua bevoegdheden en financiën, zijn sinds hun ontstaan nagenoeg permanent onderwerp van discussie. Sommigen zien de stadsdelen of deelgemeenten als nuttige instituties die het bestuur dicht bij de burger brengen én tot grote bezuinigingen hebben geleid (juist omdat allerlei zaken dicht bij de bevolking worden uitgevoerd). Anderen zijn van mening dat deelgemeenten en centrale gemeente elkaar voor de voeten lopen en burgers van het kastje naar de muur sturen (van deelgemeente naar centrale gemeente en omgekeerd). De Raad voor het openbaar bestuur heeft in het advies '*Legio voor de regio*' aangegeven in *ambtelijke deconcentratie* een alternatief te zien, bij voorkeur in combinatie met andere vormen van burgerparticipatie (versterking van de maatschappelijke democratie). De stadsdeelorganisatie in Den Haag en de wijkaanpak in Utrecht gaan meer in deze richting.

De Raden beschouwen de vele instrumenten en experimenten op het gebied van binnengemeentelijke decentralisatie als een teken van vitaliteit en bron van inspiratie. Zij vragen om uitwisseling van ervaringen en vergelijkend evaluatieonderzoek (zie Rob-advies '*Presteren door leren*', oktober 2002). De handreiking voor het instrumentarium van binnengemeentelijke decentralisatie ('*Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*', april 2002) en de praktijkmiddag over binnengemeentelijke decentralisatie die op 20 maart jl. plaats vond ('*Bestuur in de buurt*') zijn in dit verband prijzenswaardige initiatieven van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Op initiatief van de Raad voor het openbaar bestuur is de wet- en regelgeving omtrent binnengemeentelijke decentralisatie in Nederland omringende landen in kaart gebracht (zie '*Binnengemeentelijk besturen bij de bureaus*', juli 2003, te raadplegen op: www.rfv.nl). De Raden achten blauwdrukken van bovenaf bij de huidige stand van zaken niet opportuun en fnuikend voor het gevarieerde maatwerk aan de basis.

Binnengemeentelijke decentralisatie: een zaak van lokale autonomie

Ten slotte staat ook respect voor het decentralisatiebeginsel in de weg aan niet-vrijwillige dórdecentralisatie naar het sublokale niveau. Beide Raden onderstrepen het belang van lokale autonomie zoals dat tot uitdrukking komt in het door Nederland bekrachtigde *Europees Handvest inzake lokale autonomie* (1985) en in het in de Grondwet verankerde stelsel van de gedecentraliseerde eenheidsstaat (zie Rob-advies '*Provincies en gemeenten in de Grondwet*', december 2002).

De Grondwet staat wettelijk voorgeschreven binnengemeentelijke decentralisatie niet toe, ook al wordt de mogelijkheid van het instellen van deelgemeenten niet expliciet genoemd. Van belang is wel artikel 128 van de Grondwet:

‘Behoudens in de gevallen bedoeld in artikel 123, kan de toekenning van bevoegdheden, als bedoeld in artikel 124, eerste lid, aan andere organen dan die, genoemd in artikel 125, alleen door provinciale staten onderscheidenlijk de gemeenteraad geschieden.’

Dit complexe artikel beoogt te voorkomen, dat andere ambten dan provinciale staten of de gemeenteraad bevoegdheden toekennen aan ambten die niet zijn genoemd in artikel 125 (te weten gedeputeerde staten, de commissaris van de Koning, de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester). Dit betekent, dat provinciale staten en de gemeenteraad *zelf* mogen beslissen of binnenprovinciale c.q. binnengemeentelijke decentralisatie gewenst is (Kortmann c.s., *Grondwet. Tekst & Commentaar*, 1998, p. 130). De garantie geldt echter niet in geval van instelling van *nieuwe* provincies en gemeenten of van grenswijziging. Dan kan de wetgever binnenprovinciale of binnengemeentelijke decentralisatie opleggen. Van deze mogelijkheid is echter nimmer gebruik gemaakt.

Tegenover het goed van de lokale autonomie staat echter het belang van reële zeggenschap van de burgers over zaken die hen direct regaderen. Beide raden bepleiten daarom dat gemeenten zich *expliciet* uitspreken over de (on)wenselijkheid van vormen van binnengemeentelijke decentralisatie (deelgemeenten, ambtelijke deconcentratie, andere vormen van burgerparticipatie). Om dit te bevorderen zou in artikel 170 van de Gemeentewet aan de burgemeester de taak kunnen worden toebedeeld terzake het nodige te verrichten (dit artikel wil de burgemeester onder meer laten toezien op de kwaliteit van procedures op het vlak van burgerparticipatie (lid 1c) en verplicht hem tot het uitbrengen van een ‘burgerjaarverslag’ (lid 2) waarin hij rapporteert over de kwaliteit van die procedures en de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening).

Beide Raden hechten aan inspraak van burgers over vormen van binnengemeentelijke decentralisatie waarbij de binnengrenzen van de gemeente worden gewijzigd. In dit verband is artikel 5 van het *Europees Handvest inzake lokale autonomie* relevant. Op grond van dit artikel mogen wijzigingen van plaatselijke gebiedsgrenzen niet worden aangebracht zonder vooraf de desbetreffende plaatselijke gemeenschappen te raadplegen, zo mogelijk door middel van een referendum, waar dit wettelijk is toegestaan. De Raden stellen zich op het standpunt dat dit artikel weliswaar doelt op wijzigingen van de grenzen *tussen* lokale autoriteiten, maar dat het artikel *a fortiori* geldt voor de *interne* grenzen van het lokaal bestuur.

4. Conclusies en aanbevelingen

De Raad voor het openbaar bestuur en de Raad voor de financiële verhoudingen achten een herkenbaar en aanspreekbaar bestuur dichtbij de burger van niet te onderschatten belang.

Beide Raden concluderen dat de complexe en ambigue relaties tussen de schaalgrootte van lokale besturen en hun democratisch en bedrijfsmatig functioneren in de weg staan aan (verplichte) richtlijnen waarbij in nader te bepalen gevallen vormen van binnengemeentelijke decentralisatie (formeel) geïndiceerd zouden zijn.

De Raden concluderen dat kwantiteit en diversiteit van initiatieven op het gebied van binnengemeentelijke decentralisatie niet nopen tot het dwingend voorschrijven van - één of enkele vormen van - binnengemeentelijke decentralisatie.

De Raden achten binnengemeentelijke decentralisatie primair de verantwoordelijkheid van het lokaal bestuur.

Aangezien binnengemeentelijke decentralisatie voortvloeit uit de beleidsvrijheid van individuele gemeenten, hebben eventuele kostenverschillen tussen gemeenten geen consequenties in de zin van de Financiële-verhoudingswet.

Beide Raden achten het van groot belang dat gemeenten zich expliciet uitspreken over de (on)wenselijkheid van vormen van binnengemeentelijke decentralisatie. Daartoe zou artikel 170 van de Gemeentewet (betrekking hebbend op de taken van de burgemeester) in die zin kunnen worden gewijzigd dat de burgemeester op dit punt een bijzondere zorgplicht krijgt.

De Raden bepleiten systematische uitwisseling van ervaringen met binnengemeentelijke decentralisatie. Het instrument *benchmarking* kan hierbij worden ingezet (zie het Rob-advies '*Presteren door leren*', oktober 2002).

Tevens bepleiten de Raden meer vergelijkend onderzoek naar binnen- en buitenlandse ervaringen met binnengemeentelijke decentralisatie.

Ten slotte beveelt de Raad voor het openbaar bestuur voor enkele aaneengesloten stedelijke gebieden de instelling van *regiogemeenten* aan (zie Rob-advies '*Legio voor de regio*', februari 2003). Indien deze vorm van bestuurlijke schaalvergroting totstandkomt moet daarbij nadrukkelijk enigerlei vorm van schaalverkleining (bestuurlijke decentralisatie, andere vormen van burgerparticipatie, ambtelijke deconcentratie) worden betrokken.

Beide Raden stellen het op prijs een afschrift van het kabinetsstandpunt te mogen ontvangen binnen de wettelijke termijn van drie maanden na aanbieding van het advies.

J.A. van Kemenade, voorzitter Raad voor het openbaar bestuur

Mw. A. van den Berg, voorzitter Raad voor de financiële verhoudingen

M.P.H. van Haften, secretaris Rob en Rfv